

Копил Г.О.

кандидат педагогічних наук

доцент кафедри німецької мови

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

МОТИВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА ЗАНЯТТІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Анотація. У статті йде мова про роль мотивації для підвищення ефективності навчального процесу вивчення іноземних мов фахового спрямування, проаналізовано теоретичне підґрунтя даного феномену як психолого-педагогічної умови у проведенні занять, метою яких є формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Також обґрунтовано значення мотивації як невід'ємного та одного з провідних компонентів структури професійної компетентності фахівців.

Ключові слова: іноземні мови, мотивація, потреби, інтеркультурологічна компетенція, професійна компетентність, мотиваційно-ціннісний компонент.

Abstract. In the article is analysed the role of motivation for increasing the educational process efficiency of foreign languages study in psychological direction, the theoretical basis of this phenomenon as a psychological and pedagogical condition in conducting classes, the purpose of which is the formation professional competence of future specialists. It also substantiates the importance of motivation one of the leading components of the structure of specialists professional competence.

Key words: foreign languages, motivation, needs, intercultural competence, professional competence, motivational and value component.

Формування інтеркультурологічної компетентності (ІК) майбутніх фахівців з міжнародної економіки потребує певних педагогічних умов, які ефективно сприяють оволодінню цим феноменом. Беззаперечним є факт, що у загальному процесі формування ІК мотиваційне забезпечення навчального процесу посідає чинне місце як структурний компонент професійної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки.

Як провідний фактор пізнавальної активності особистості, мотивація учіння розглянута багатьма вітчизняними і зарубіжними дослідниками (М.І. Алексєєва, Л.І. Божович, А.А. Вербицький, Б.І. Додонов, Є.П. Ільїн, С.С. Занюк, І.Б. Зарубінська, Т.І. Левченко, А.К. Маркова, А. Маслоу, С.Г. Москвичов, Мюллер-Нойман, Н.А. Саланович, І.В. Смолин, Е. Стоунс, А.А. Чунаєв, О.М. Яцишин та ін.).

У галузі навчання іноземним мовам питання мотивації досліджуються у роботах А.А. Алхазішвілі, І.О. Зимньої, О.О. Леонтєва, В.Г. Леонтєва, О.М. Яцишина та ін. І.О. Зимня називає мотивацію «механізмом запуску» всякої людської діяльності: будь то праця, спілкування або пізнання. Живить і підтримує мотивацію відчутний, реальний, поетапний і кінцевий результат. Окрім потреб, мотивів і цілей, як спонукачів людської поведінки, розглядають також інтереси, прагнення, бажання і наміри. На думку А.К. Маркової, найгостріші проблеми

навчання і виховання, пов'язані з очевидною демотивованістю основної маси учнів, що веде до зниження стандартів і базових показників навченості та вихованості випускників усіх навчальних закладів, є справді інтернаціональними [2].

Сутність поняття «мотивація» відображає її залежність від *потреб*, адже мотивація є рушійною силою людської поведінки і початком процесу засвоєння, який завжди пов'язаний з потребою як однією з умов розвитку особистості. Саме вивчення потреб людини покладено в основу теорії мотивації по Маслоу, яка й називається ієрархією потреб Маслоу. Вона відноситься до ранніх теорій з проблем мотивації. Її прихильники, у тому числі й А. Маслоу, вважали, що предметом психології є поведінка, а не свідомість людини. У основі ж поведінки лежать потреби людини, які можна розділити на п'ять груп. Згідно з теорією Маслоу, усі потреби можна розташувати в строгій ієрархічній послідовності у вигляді піраміди, в основі якої лежать первинні потреби, а вершиною є вторинні. Сенс такої ієрархічної побудови полягає в тому, що пріоритетними для людини є потреби нижчих рівнів і це позначається на її мотивації. Найвища потреба — потреба самовираження і зростання людини як особи — ніколи не може бути задовільнена повністю, тому процес мотивації людини через потреби є нескінченний [6].

Саме потреби стають важливим фактором, що стимулює навчання. В основі мотивів діяльності та поведінки особистості знаходяться потреби, які перетворюються в мотиви при зустрічі з об'єктом діяльності чи стимулом [4]. Саме від усвідомлення потреби у відповідних знаннях залежить якісне опанування знаннями. Згідно з теорією очікувань В. Врума, потреба є не тільки необхідною умовою мотивації людини для досягнення мети, але і впливає на вибір типу поведінки [7].

У порівнянні з поняттям «мотивація» більш ємним є поняття «мотиваційна сфера», що дало привід дослідникам трактувати його ще як «мотивацію в широкому значенні слова». Приміром, Р.С. Немов мотиваційною сферою вважає всю наявну в даній людини сукупність мотиваційних утворень і мотивів, потреб і цілей, поведінкових зразків, інтересів. Говорячи про розвиненість цієї сфери, слід нагадати, що вона характеризується широтою, гнучкістю та ієрархізованістю [8]. Структура мотиваційної сфери не є статичною, а розвивається і змінюється. У цій динамічності вчені вбачають резерви її розвитку.

Тож, такий вид людської діяльності, як навчальна, потребує реалізації усіх відомих видів мотивації. Особливо це відноситься до вищої професійної освіти, оскільки в період навчання у виші відбувається становлення особистості як фахівця і якість його формування значною мірою залежить від мотивів учіння. Усю сукупність мотивів учіння поділяють, як правило, на дві категорії. Одні з них пов'язані зі змістом діяльності та процесом її виконання (внутрішні, процесуальні мотиви); інші — з більш широкими взаєминами особистості з навколишнім середовищем (зовнішні мотиви). Про такий поділ мотивів йдеться у роботах А.О. Вербицького, О.М. Леонтьєва, Г.В. Рогової, П.М. Якобсона та інших авторів.

Мотивація відіграє надзвичайну роль у засвоєнні матеріалу з будь-якої дисципліни, проте з фаху «Іноземна мова» — особливо, оскільки для вивчення іноземної мови потрібно ряд передумов, бо «мова — це предмет, якому не можна навчити, а слід вивчити самому» (М. Уест). До того ж, сама дисципліна має ряд особливостей, специфічних рис, притаманних лише їй. Так, однієї з вказаних особливостей є оволодіння не лише знаннями (іноземною мовою), а й вміннями спілкуватися цією мовою, тобто окрім фонетики, лексики та граматики існують ще й комунікативні норми спілкування. На посилення комунікативної спрямованості навчального процесу — його наближенню до реального процесу спілкування вказують найпошлідовніші його прихильники Ю.І. Пассов, Г.О. Китайгородська, Р.П. Мильруд, Н.Ф. Бориско, Р.Ю. Мартинова, Л.О. Савенкова, Г.Е. Піфо, У. Літлвуд та інші дослідники.

Підґрунтям комунікативного мотиву є потреби двох видів: потреба у спілкуванні, що притаманна людині як істоті соціальній і потреба у певній мовленнєвій дії, «втручання» в певну мовленнєву ситуацію. Перший вид можна назвати загальною комунікативною мотивацією, другий — ситуативною, яку В.Л. Прокоф'єва пов'язує з появою в учня потреби висловити думку. І.О. Зимня зазначає, що думка приводиться в рух мотивом, потребою. Мотивована думка шукає засобу вираження [2].

Як різновид пізнавальної мотивації у вивченні іноземної мови деякі дослідники називають лінгвопізнавальну, яка полягає в «позитивному ставленні тих, хто навчається, до самої мовної матерії, до вивчення основних якостей мови». Прихильники цього концепту стверджують, що соціокультурний компонент змісту навчання є вже сам по собі засіб підвищення мотивації вивчення іноземних мов (Григорян С.Т., Писаренко С.А., Мініна С.В., Саланович Н.А. та ін.). За визнання наявності суттєвого впливу інтеркультурологічного матеріалу на мотивацію вивчення іноземних мов виступають також автори Г.Д. Томахін, А.В. Гусєв, Н.А. Саланович. Вони розглядають вивчення даної інформації як окремий можливий вид мотивації при вивченні іноземних мов. Слід зауважити, що інтеркультурологічний матеріал автори називають лінгвокраєзнавчим, інтеркультурним, соціокультурним тощо.

Варто зазначити, що у науково-практичних дослідженнях лінгвістів-педагогів мотиваційний компонент займає одне з провідних елементів як невід'ємна *складова структури професійної компетентності* фахівців будь-якої галузі. Приміром, О.В. Бондарєва виділяє наступні компоненти професійної компетентності фахівця: мотиваційно-вольовий, функціональний, комунікативний і рефлексивний [1]. Мотиваційно-вольовий компонент включає, як стверджує дослідниця, по-перше, мотиви, цілі, потреби, ціннісні орієнтири/установки, актуалізації в професійній компетентності, стимулює творчий прояв особистості в професійній компетентності; припускає наявність інтересу до зазначеної категорії, що характеризує потребу особистості фахівця в знаннях, в оволодінні ефективними способами формування професійної компетентності; по-друге, містить у собі здатність до екстравертності і домінування. Ця здатність дозволяє підсилювати вплив на інших людей, оскільки екстравертні люди здатні

витримувати велике соціальне навантаження, а з іншого боку, соціально орієнтована здатність домінувати має на увазі вміння домагатися свого шляхом переконань, координації і роз'яснень; по-третє, мається на увазі докладання додаткових зусиль для зменшення ймовірності невдачі, а також мобілізацію енергії, прояв наполегливості, активність і витримка, завзятість при виконанні складних завдань, цілеспрямованість, тобто характеризує волюву сторону поведінки.

Якщо порівнювати змістові аспекти складників професійної компетентності як досліджуваної системи та її компонента (інтеркультурологічної компетенції), то саме елементи вказаної компетенції наповнюють змістом структуру професійної компетентності фахівців з міжнародної економіки.

У структурі професійної компетентності фахівців з міжнародної економіки інтеркультурологічна компетенція розглядається нами як інтегративна якість особистості, що передбачає усвідомлення мотивів професійної діяльності та визначення пріоритету інтеркультурологічних знань, умінь для професійного розвитку й самовдосконалення; інтегрує в собі знання, вміння і навички фахівця у галузі міжнародної економіки, які дозволяють швидко та ефективно здійснювати професійну діяльність в умовах міжкультурного діалогу на інформаційно-перцептивному (здатність розпізнавати та інтерпретувати інтеркультурологічні аспекти та творчо реагувати на них) та операційно-дієвому (уміння застосовувати інтеркультурологічні знання у міжкультурному діловому спілкуванні) рівнях [3]. У свою чергу **мотиваційно-ціннісний компонент** має такі складники:

- наявність інтересу до поглибленого вивчення фахових дисциплін;
- усвідомлення значущості компетенцій, безпосередньо пов'язаних з міжнародною економічною діяльністю для професійної компетентності майбутньої професійної діяльності;
- прагнення до набуття конкурентоспроможних компетенцій, умінь і навичок;
- прагнення до особистісного самовизначення та самореалізації в професійному середовищі;
- об'єктивність і самокритичність в оцінці досягнутого рівня розвитку власної професійної компетентності.

Цей компонент професійної компетентності фахівців з міжнародної економіки забезпечує мотивацію їх діяльності, розкриває сукупність ціннісних орієнтацій професійного зростання, що зумовлює інтерес до поглибленого вивчення фахових дисциплін, усвідомлення значущості компетенцій, пов'язаних з їх майбутньою професійною діяльністю, прагнення до їх набуття та особистісного самовизначення та самореалізації у професійному середовищі за умови об'єктивності в оцінці рівня власної професійної компетентності. Слід зазначити, що фахівці міжнародної економіки мають не тільки бути обізнаними у міжнародній економіці, а й уміти здійснювати свою професійну діяльність в умовах полікультурного середовища. До того ж, іноземна мова в межах фаху міжнародної економіки відноситься до фахових дисциплін, а вирішальною частиною професійної діяльності економістів-міжнародників є міжкультурна комунікація, успіх якої передбачає, крім володіння іноземними мовами, також

наявність інтеркультурологічної компетенції. Саме ступінь усвідомлення цього мотиваційно-ціннісного фактору фахівцями з міжнародної економіки і забезпечує їх прагнення до удосконалення професійної компетентності та, як результат, необхідну конкурентоспроможність на міжнародному ринку праці.

Література

1. Бондарева Е.В. Направленность на формирование профессиональной компетентности как путь совершенствования экономического образования // Режим доступа: <http://www.ncstu.ru/content/docs/pdf/conf/past/2003/xxxii/11/13.pdf>
2. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. — М.: Просвещение, 1991. — 222 с.
3. Копил Г.О. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у процесі вивчення іноземних мов: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / Г. О. Копил; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. — Житомир, 2007. — 20 с.
4. Лузан П.Г. Систематичність активізації навчання студентів // Теоретичні питання освіти та виховання: Зб. наук. праць КДЛУ. — К.: Вид. центр КДЛУ. — 2000. — №10. — С. 25–28.
5. Маркова А.К. и др. Формирование мотивации учения: Кн. для учителя / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. — М.: Просвещение, 1990. — 192 с.
6. Маслоу А. Мотивация и личность / Пер. с англ. А. М. Талыбаевой. — СПб.: Евразия, 2001. — 478 с.
7. Мотивационная теория ожиданий В. Врума: Теория и практика. — Режим доступа: www.cfin.ru/encycl/expectation_theory.shtml-15k
8. Немов Р.С. Психология: Учебн. для студ. пед. вузов: В 3 кн. — 3-е изд. — Кн. 1. Общие основы психологии. — М.: Владос, 1999. — 688 с.

Курченко Л.М.

кандидат філологічних наук, доцент

доцент кафедри німецької мови

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ І МІЖНАРОДНІ СЕРТИФІКАТИ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ЧИННИК ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття продовжує низку досліджень щодо сучасних стандартів якості вищої освіти, які діють у Європейському Союзі з урахуванням інновацій, що відбулися останніми роками. У центрі уваги знаходиться нова редакція «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти» (ESG) 2015 року, розроблена Європейською асоціацією забезпечення якості вищої освіти (ENQA) на засадах студентоцентризму і компетентнісного підходу. У сфері мовної підготовки загальновизнаним міжнародним стандартом виступають «Спільні європейські референційні рамки» (Common European Framework Reference, або CEFR) Ради Європи, які у перебізі Болонського процесу набувають дедалі більшого значення для академічної мобільності і міжнародного визнання дипломів та сертифікатів. Виходячи з цього, надаються рекомендації щодо інтегрування